

60 LET ČASOPISU DEMOGRAFIE

Jiřina Růžková

Prvé číslo časopisu Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje bylo vydáno počátkem roku 1959. Několikaleté úsilí o vznik demografického časopisu v Československu bylo součástí určitého komplexu významných vzájemně souvisejících a logických záměrů Dr. Františka Fajfry, předsedy Státního úřadu statistického, a jeho několika nejbližších spolupracovníků, z nichž jmenujme především Dr. Vladimíra Srba.

Jedním z těchto záměrů, kromě vydávání demografického časopisu, bylo vytvoření vrcholové celostátní instituce, jejímž úkolem by bylo zabývat se populačními otázkami a populační politikou státu, a to v poměrně širokém pojetí. Tento záměr se podařilo realizovat již v roce 1958, kdy byla ustavena Státní populační komise jako poradní orgán vlády a jejím předsedou se stal Dr. František Fajfr. Tato „komise“ navíc na mezinárodním poli ve vztahu k OSN tehdy plnila funkci Československého komitétu pro otázky populační.

Dalším cílem bylo založení společnosti, která by zajistila podmínky pro setkávání a diskuse, přednášky a konference s demografickou tematikou. Po několikaletém úsilí zahájila svoji činnost v roce 1964 Československá demografická společnost. Nenaplněn zůstal pouze záměr na vytvoření institucionálně samostatného vědeckého demografického pracoviště.

Tyto záměry Dr. Fajfry a jeho spolupracovníků byly nepochybně reakcí nejen na stávající situaci, ale zároveň na předpokládané budoucí změny v populačním vývoji a jejich možné důsledky v různých oblastech života obyvatel. Časopis Demografie zde zaujímal své důležité specifické místo.

„Časopis má být po výtce odborný, teoretický; v demografii nejsou teorie populačního vývoje odlučitelné od politiky, zejména populační. Je správné, že musíme poznávat to, co jest, co se děje, a nikdy není marné jít v tomto poznání co nejdále. Ale je otázkou, zda bychom vůbec něco poznali, kdybychom chtěli jen poznávat (...). Časopis chce také přinášet informace o tom, co se děje u nás i v ostatním světě ve vývoji populací a jak na to demografové, ekonomisté i sociologové reagují teoreticky i prakticky.“ (F. Fajfr, *Demografie*, 1959/1).

Časopis Demografie vznikl ve složitém období konce padesátých let, a to jako jeden z mála časopisů tohoto zaměření nejen v Evropě. Československo se tak zařadilo do skupiny několika zemí na světě, které se populačními otázkami začaly odborně zabývat i formou vydávání speciálního časopisu.

Jan Kazimour při příležitosti 10. výročí založení časopisu zmiňuje v podstatě **odvážný krok zakladatelů** časopisu v československých podmínkách, s ohledem na tak poměrně úzce specializovanou vědu o obyvatelstvu, a i s ohledem na zahraniční zkušenosti s náklady na vydávání takovýchto časopisů, jejich publikování ve světových jazycích a s podporou mnohých institucí. V Československu byla situace v tomto směru jiná. Zároveň však dokládá, v jak krátké době tento nový časopis získal relativně velký okruh čtenářů nejen z řad nepřilíživě velké skupiny demografů, ale i z dalších profesí, z řad sociologů, ekonomů, lékařů, historiků a mnohých jiných. Časopis tak začal být vydáván v počtu asi 2 000 výtisků.

Připomeňme v souvislosti s 60. výročím samý počátek, tj. **ročník č. 1/1959, který určil směřování časopisu Demografie i v letech dalších.**

Vlastní struktura časopisu se za celé období jeho dosavadní existence téměř nezměnila. V roce 1959 byla následující:

- Články,
- Recenze,
- Zprávy,
- Přehledy,
- Bibliografie,
- Legislativa.

Redakční rada v době založení časopisu Demografie byla osmičlenná a pracovala ve složení F. Fajfr, J. Bezouška, J. Klofáč, J. Radkovský, V. Roubíček, V. Srb, H. Švarcová, M. Vojta. Výkonným redaktorem byl L. Jíra.

Pozoruhodná a výjimečná je skutečnost, že předsedou redakční rady (tehdy s označením vedoucí redaktor) byl sám předseda Státního úřadu statistického Dr. František Fajfr.

Na 1. ročníku časopisu se podílelo 15 autorů článků, z nichž někteří svými autorskými příspěvky provázeli časopis Demografie po celá další desetiletí, několik z nich až do současnosti. Mnozí se v průběhu let stali významnými osobnostmi československé demografické vědy a statistiky, či jiných vědních oborů. Jmenujme z těchto prvních autorů alespoň některé: **V. Srb, L. Růžička, V. Wynnyczuk, Z. Pavlík, V. Roubíček, J. Musil, M. Kučera, Z. Jureček.**

Každý článek byl doprovázen relativně obsáhlejší anotací v angličtině a v ruštině (v těchto dvou jazycích byl zároveň do roku 1995 uváděn i obsah časopisu). Po stránce formální je třeba ocenit také tiskovou a grafickou úroveň časopisu.

Časopis Demografie je od svého počátku i **odrazem doby**, ve které byl publikován, a to nejen pojetím a obsahem článků a studií, ale i dalších rubrik.

Zároveň se již od prvního ročníku časopisu setkáváme s jeho do určité míry multidisciplinárním charakterem, ale především pak s odbornými tématy o populační situaci, které jsou jednak logicky trvalou součástí obsahového zaměření časopisu, ale i tématy, jejichž aktuálnost a závažnost v dobách minulých je v současném období v důsledku změn v populačním vývoji ještě znásobena. Nechybí ani otázky metodologické, či náhled do historie a poznatky zahraniční.

Různorodost a závažnost tematiky dokládají již v 1. ročníku například články:

- *Stárnutí obyvatelstva a jeho činitelé* (L. Růžička),
- *Rozbor dynamiky některých ukazatelů úmrtnostních tabulek za léta 1875–1955* (J. Musil),
- *Rozbor činitelů rozdílu čisté směnné míry* (M. Kučera),
- *Vývoj obyvatelstva v československých městech* (V. Srb),
- *Dynamika hospodářsko-společenské struktury obyvatelstva českých zemí* (Z. Pavlík),
- *Statistika obcí a sídlišť ve sčítáních lidu* (F. Fajfr),
- *Demografické problémy Polské lidové republiky* (E. Kozłowska),
- *O české kojenecké úmrtnosti* (D. Vysušilová),
- *Sledování spotřeby domácností* (J. Bezouška – J. Vytlačil).

Rovněž tak v **Přehledech**, ale i **Zprávách** se již v 1. ročníku Demografie setkáváme s rozmanitou paletou závažných, či zajímavých příspěvků s daty celostátními i regionálními (např. *Rezervy pro zlepšení kojenecké úmrtnosti, Dětské úrazy v Československu, Stěhování do Ostravského kraje, Růst hlavního města Prahy* aj.) a rovněž s informacemi zahraničními (*Mezinárodní srovnání měř reprodukce, Kontrola početí v Japonsku, Obyvatelstvo Albánie, Předběžné výsledky sčítání v SSSR* aj.).

Přesto, že se zde nacházejí některá mezinárodní srovnání a zahraniční informace, zároveň je v 1. ročníku Zpráv zaznamenáno „volání“ demografů po jejich daleko větší dostupnosti pro demografické srovnávací studie a analýzy. A v tomto směru již na počátku učinil časopis Demografie svým informačním příspěvkem o Demografických publikacích OSN první dílčí krok.

Uznání i z dnešního pohledu si zaslouží také rubrika **Bibliografie a Recenze** již s ohledem nejen na jejich obsah, ale i celkovou odbornou úroveň. Neobyčejně užitečnou se ve své době stala i rubrika **Legislativa**, která přinášela informace o všech zákonech, usneseních vlády, vládních nařízeních a výnosech souvisejících s populačními otázkami v širším pojetí.

V roce 2008 se u příležitosti padesáti let od vzniku časopisu a na jeho počest uskutečnila XXXVIII. konference České demografické společnosti „**Padesát let časopisu Demografie**“. V publikovaném Sborníku příspěvků mohou zájemci nalézt podrobné informace o jeho vzniku i o další padesát let trvající cestě. Minulé i ty nejstarší ročníky časopisu Demografie byly dlouhodobě stále vyhledávány pro jejich informační, historickou, metodologickou a odbornou hodnotu. Proto **Český statistický úřad** již před několika lety **zajistil digitalizaci**

všech čísel časopisu od roku 1959 a umožnil tak přístup k časopisu všem zájemcům (1 url.cz/ct8bH). Kromě toho každé nové číslo časopisu je bezprostředně po vydání rovněž zveřejněno v celém rozsahu na webových stránkách Českého statistického úřadu.

Časopis Demografie je i v posledním desetiletí především **zrcadlem populační situace v České republice** v relativně širokých souvislostech a vazbách stejně tak, jako tomu bylo již v jeho prvních ročnících. Kromě základní každoroční analýzy o populačním vývoji v ČR a studií zabývajících se přirozeným a mechanickým pohybem obyvatel, se setkáváme i s řadou aktuálních a závažných témat mj. souvisejících se stárnutím populace, s problematikou sociální péče, zdravotním stavem obyvatel aj. Nadále obsahuje statě metodologické, mezinárodní srovnání, studie regionální či pohledy do historie. Odpovídající prostor časopis Demografie také dává publikování výsledků sčítání lidu, které pro demografickou vědu a demografickou statistiku představuje významný informační zdroj zejména o rodinách, vzdělání obyvatel, jejich ekonomické struktuře a mnohých jiných charakteristikách.

Rok 2018 je rokem 100. výročí vzniku Československé republiky. Časopis Demografie ve svých šedesáti ročnících obsahuje mnohé informace a historické statě, které mohou do značné míry přispět k našemu poznání z pohledu demografického o době vzniku Československé republiky a obdobích následujících.

V současné době je časopis Demografie zařazen v Seznamu českých recenzovaných neimpaktovaných periodik, v citační databázi Scopus a byl zařazen do citační databáze Emerging Sources Citation Index, která je součástí Web of Science Core Collection.

V souvislosti s 60. výročím vzniku časopisu Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje je jistě na místě vyslovit poděkování a úctu jeho zakladatelům, ale i autorům, výkonným redaktorům, recenzentům a všem ostatním, kteří se na tvorbě a vědecké kvalitě časopisu podílejí. Nechť časopis Demografie nadále úspěšně naplňuje poslání, které mu bylo dáno do vínku.

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA A DEMOGRAFIA

28. ROČNÍK, 2/2018

VEDECKÉ ČLÁNKY

Jan Drahekoupil, Agnieszka Piasna | Aké je pozadie nízkych miezd v strednej a východnej Európe?

Mikuláš Cár, Roman Vrbovský | Hodnotenie vývoja ceny bývania pomocou kompozitného indexu

Štefan Rychtárik, Andrej Kopčár | Vplyv vonkajších nerovnováh na rozhodnutia o proticyklickom kapitálovom vankúši na Slovensku

Vydává Štatistický úrad Slovenskej republiky (vychází 4x do roka), distribuuje a objednávky přijímá ŠÚ SR, informační servis, Miletičova 3, 824 67 Bratislava 26, Slovenská republika, cena výtisku 5 €, cena ročního předplatného 20 €